

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Vakgroep Criminologie, strafrecht & sociaal recht

Jeugdwelzijnsorganisaties als sleutel op het radicaliseringsvraagstuk? Habbekrats als case study.

Bachelorproef neergelegd tot het behalen van de graad van Bachelor in de
Criminologische Wetenschappen
door (01304469) Loots Astrid

Academiejaar 2015- 2016

Naam en voornaam promotor: Heylen Ben

Naam en voornaam tweede lezer: Colman Charlotte

Aantal woorden (excl. bijlagen): 10.572

Trefwoorden (3): Radicalisering, Preventative Counter- Radicalisation &
Jeugdwelzijnsorganisaties

STAGEPLAATS: VZW Habbekrats

Woord vooraf

Het radicaliseringsvraagstuk is een realiteit binnen alle lagen van onze huidige westerse samenleving. Onze samenleving zal een kritische denkoefening moeten uitvoeren om een adequaat antwoord te formuleren op dit hedendaags vraagstuk. Deze bachelorproef geeft daartoe een eerste aanzet en wil nagaan of jeugdwelzijnsorganisaties, zoals Habbekrats, een rol kunnen spelen in de preventie van radicalisering.

Deze bachelorproef kon nooit tot stand gekomen zijn zonder de inspanning van vele interne en externe actoren. Ik wil dan ook de tijd nemen om hen hier uitdrukkelijk te bedanken.

In de eerste plaats wil ik Brent Callens bedanken, hoofdverantwoordelijke van Habbekrats te Wetteren. Niet alleen voor zijn vertrouwen in mijn capaciteiten als stagiaire, maar ook voor het aanreiken van dit boeiende onderwerp. Verder wil ik hem bedanken voor het interessante interview, vol bruikbare informatie. Tot slot wil ik hem nog eens extra in de verf zetten voor de goede ondersteuning en begeleiding doorheen mijn stageperiode.

Verder wil ik Dries Boeye, medewerker te Habbekrats Antwerpen, uitdrukkelijk bedanken om deel te nemen aan het diepte-interview. Zonder zijn expertise en ervaring zou dit onderzoek nooit volledig geweest zijn.

Daarnaast wil ik mijn UGent-begeleider, Ben Heylen, bedanken voor de feedbackmomenten doorheen het onderzoek, zijn steun en motivatie. Zijn hulp voor de meer technische zaken van deze bachelorproef was bovendien onmisbaar.

Vervolgens wil ik de mensen bedanken die indirect bij dit avontuur betrokken waren. Het gaat hier voornamelijk over mijn ouders, vriend en zus. Zij gaven niet alleen feedback op elk geschreven onderdeel. Ze waren bovenal een ventilatieklep om goede en minder goede ervaringen mee te delen. Om te eindigen wil ik alle jongeren bedanken die ik doorheen mijn Habbekratsavontuur heb leren kennen. Zij zijn een ware inspiratiebron waaruit ik leerde om nooit op te geven.

Astrid Loots
Gent, mei 2016

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	1
1.1. Van inleiding tot probleemstelling	1
1.2. De methodologie.....	2
2. Radicalisering	4
2.1. Radicalisering meer dan een containerbegrip.....	4
2.2. Een voedingsbodem voor radicalisering.....	6
2.2.1. Verklarende factoren.....	7
2.2.2. Dynamisch model van radicalisering	10
3. Preventie van radicalisering	12
3.1. Preventative counter-radicalisation.....	12
3.1.1. Het Mechelenmodel	14
4. Jeugwelzijnsorganisaties	16
4.1. Doelen en doelgroep	17
4.1.1. Habbekrats als case study.....	19
5. Conclusie en discussie.....	22
6. Bibliografie.....	24
7. Bijlagen.....	28
Bijlage I: Checklist bij de kwalitatieve interviews.....	a

1. Inleiding

1.1. Van inleiding tot probleemstelling

Er heerst een bar klimaat in de huidige westerse samenleving. Door verschillende aanslagen tegen onze democratische waarden en normen is ons *samen-sterk-idee* steeds meer geëvolueerd naar een *wie-is-de-schuldige-principe*. Een nieuw fenomeen dat ervoor zorgt dat ook binnen onze vrije samenleving de grenzen van vrijheid en gelijkheid in vraag worden gesteld. Door elkaar met de vinger te wijzen, vergeten de democratische landen misschien wel de kernvraag. Zo blijft de discussie vaak hangen bij wie verantwoordelijk is voor welke gebeurtenissen. Terwijl het gesprek eigenlijk zou moeten gaan over wat er moet veranderen in de ziel van onze samenleving, zodat geen enkel persoon nog vatbaar is voor dergelijk extreem gedachtengoed. Het lijkt dat we inderdaad de kernvraag naast ons neerleggen. Te vaak focussen we op het negatieve en vergeten we het positieve dat kan ontstaan. Zo kan dit een *wake-up-call* zijn dat er inderdaad iets mis is in de verschillende lagen van onze samenleving. Het is door *bottom-up* (Given, 1949) te werken dat deze donkere tijden een ervaring kunnen zijn op weg naar een betere toekomst.

Bovenstaande kritische reflectie brengt mij tot de volgende onderzoeksvraag: kunnen jeugdwelzijnsorganisaties¹ (Given, 1949) het verschil betekenen in het radicaliseringsvraagstuk? Kortom kunnen jeugdwelzijnsorganisaties ervoor zorgen dat kwetsbare jongeren (Vettenburg, Walgrave, & Van Kerckvoorde, 1984) een betere inschakeling kennen in ons systeem (Jou, 2016), zodat ze minder vatbaar zijn voor radicalisering? Deze stelling kan opgedeeld worden in drie delen die elk afzonderlijk behandeld worden.

Het eerste deel focust op het begrip radicalisering. Hier worden twee sub-vragen gesteld. In het eerste deel wordt radicalisering gedefinieerd. Zo worden enkele grenzen en afbakeningen voorop gesteld. In een tweede onderdeel wordt er dieper ingegaan op het proces tot en de voedingsbodem van radicalisering. Kortom waarom is de ene meer vatbaar dan de andere? Er wordt afgesloten met een uiteenzetting van het *dynamisch model van radicalisering* (Noppe, Ponsaers, Verhage, & Easton, 2010).

In het tweede hoofdstuk is er aandacht voor de mogelijke preventiestrategieën van radicalisering. Zo ligt de focus op *preventative counter-radicalisation* (United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force, 2008). In het eerste onderdeel wordt deze term afgebakend en wordt er stilgestaan bij enkele grondaspecten, die noodzakelijk zijn voor het uitbouwen van goede *preventative counter-radicalisation-strategieën*. In dit sub-deel staat het *Mechelenmodel* bovendien centraal.

¹ Dit is een vorm van bottom-up werken.

Tot slot wordt er stilgestaan bij jeugdwelzijnsorganisaties. Ook hier is het belangrijk dit concept eerst duidelijk af te lijnen. Concreet gaat het over de kenmerken en de doelgroep waarmee ze actief aan de slag gaan. Nadien is er specifiek aandacht voor *VZW Habbekrats*. Via interviews met begeleiders wordt er ingegaan op hoe zij jongeren weerbaar willen maken tegen de verleidingen van radicalisering. Om af te sluiten worden de drie grote delen samengebracht in een kritische conclusie.

1.2. De methodologie

Om een adequaat antwoord te formuleren op de reeds besproken onderzoeksvraag, werd er een grondig literatuuronderzoek uitgevoerd. De opinie van Habbekrats daarentegen kreeg vorm via twee diepte-interviews, die werden afgenomen bij twee vaste medewerkers.

In eerste instantie werden er via online databanken verschillende bronnen verzameld. Deze bronnen werden op hun beurt een inspiratiebron naar ander relevant bronnenmateriaal. Voor het eerste deel, dat ingaat op de definiëring en het proces van radicalisering², was dit de voornaamst gehanteerde methode. De geraadpleegde databanken waren Web of Science, Google Scholar en SpringerLink. De belangrijkste zoektermen voor dit onderdeel waren: ‘Radicalisation/Radicalization’, ‘Terrorism’, ‘Counter-radicalisation/Counter-radicalization’, ‘Counter-terrorism’, ‘Prevention’, ‘Terrorist’, ‘Radical’, ‘Groups’, ‘Gangs’, ‘Process’, ‘Mechanism(s)’, ‘Multiculturalism’, ‘Society’, ‘Youth’, ‘Youngster(s)’, ‘Peers’, ‘Recruitment’, ‘Participation’, ‘Identity’, ‘Religion’, ‘Ideology’, ‘Criminal’, ‘Psychology’, ‘Radicalisering’, ‘Achtergrond(en)’, ‘Factoren’, ‘Preventie’ en ‘Rekrutering’. De meeste termen werden evenals gecombineerd in de zoekfunctie.

In een tweede onderdeel wordt er stilgestaan bij de preventie van radicalisering. Concreet handelt dit deel over *preventative counter-radicalisation*. Hier wordt evenzeer vertrokken vanuit een literatuurstudie. De geraadpleegde databanken zijn Web of Science, SpringerLink en Google Scholar. De meest relevante zoektermen voor dit onderdeel waren grotendeels overlappend met bovenstaande lijst, hoewel de focus op ‘Prevention/Preventative/Preventie’ en ‘Counter-radicalisation/terrorism’ lag. Ook hier was een combinatie van zoektermen mogelijk.

Tot slot wordt er gefocust op de definiëring van jeugdwelzijnsorganisaties³. De geraadpleegde databanken blijven behouden. De meest geraadpleegde zoektermen waren: ‘Jeugdwelzijnsorganisaties’, ‘Jeugdwerk’, ‘Jeugdwerker’, ‘Jongeren’, ‘Jeugdzorg’, ‘Youthwork’, ‘Youthworker’, ‘Youth’, ‘Youngster’, ‘Outreaching werk(en)’, ‘Nuldelijn/Eerstelijn’ en ‘Maatschappelijke Kwetsbaarheid’. Ook hier kunnen de verschillende zoektermen met elkaar gecombineerd worden. Om dit sub-deel verder te onderbouwen, werden er twee diepte-interviews

² *Supra*: 1.1. Van inleiding tot probleemstelling, voor meer info.

³ *Supra*: 1.1. Van inleiding tot probleemstelling, voor meer info.

afgenomen met twee leden uit het Habbekratsteam. Er werd uitdrukkelijk gekozen voor een kwalitatief interview. De voornaamste reden hiervoor is dat kwantitatieve interviews pas valide informatie opleveren wanneer er een groot aantal interviews wordt afgenomen en deze met elkaar vergeleken kunnen worden. Door een gebrek aan tijd was dergelijk grootschalig onderzoek niet mogelijk. Bovendien staat de visie van Habbekrats omtrent het radicaliseringsvraagstuk centraal. Elke mogelijke sturing van de interviewer wordt dan idealiter beperkt tot het minimale. Om die reden is er dan ook gekozen voor een half-open diepte-interview op basis van een topiclijst of checklist⁴. In dit type interview beperkt men zich tot het vooraf bepalen van de te behandelen onderwerpen (topics). De structuur is niet stug, in tegendeel, het verloop van het gesprek volgt de gedachtegang van de respondent. Verder is het belangrijk dat er geen derden aanwezig zijn op het moment van het interview om de simpele reden dat ze het interview, zowel technisch als inhoudelijk, zouden kunnen verstoren. Om een zo correct mogelijke weergave te hebben wordt het interview opgenomen, letterlijk uitgeschreven en worden de belangrijkste elementen zorgvuldig bijgehouden. De taal, weergegeven in de citaten⁵, is aangepast van spreektaal naar Algemeen Nederlands. De achterliggende reden is dat de respondenten met naam genoemd worden en spreek- en taalfouten voor sommige personen gevoelig liggen (Decorte & Zaitch, 2010). Een kanttekening is hier op zijn plaats. Zo is het niet de bedoeling om slechts met twee diepte-interviews een saturatiepunt te bereiken. Deze paper is eerder gericht op een eerste verkenning van het onderwerp en zal daardoor slechts het topje van de ijsberg weergeven.

⁴ Deze topiclijst kan geraadpleegd worden in Bijlage I.

⁵ *Infra*: 4.1.1. Habbekrats als case-study.

2. Radicalisering

Dit hoofdstuk focust op het eerste deel van de onderzoeksvraag. Er wordt van start gegaan met de definiëring van het begrip radicalisering. Aangezien er in de literatuur onenigheid bestaat over de concrete invulling, wordt er gewerkt met een continuüm. Dit is een as waar een zeer ruime en eerder strikte interpretatie ten opzichte van elkaar worden geplaatst in een doorlopend geheel⁶. Het tweede deel handelt over het ontstaan van radicalisering. Zo wordt er eerst ingegaan op enkele omgevings- en individueel-psychologische factoren. Nadien volgt er een uiteenzetting omtrent het *dynamisch model van radicalisering*. Dit onderdeel zet dus vooral in op de theoretische afbakening van radicalisering.

2.1. Radicalisering meer dan een containerbegrip

Een belangrijk onderdeel van de reeds beschreven onderzoeksvraag richt zich op het begrip radicalisering. Hoewel dit momenteel een hot item is in de media, worden er in de wetenschappelijke en politieke wereld zeer uitvoerige discussies over gevoerd. Zo wordt radicalisering soms gedefinieerd als een containerbegrip (Schmid, 2013). Dit is een begrip dat verschillende ladingen dekt. In dit opzicht zullen verschillende fenomenen onterecht onder de noemer radicalisering worden geplaatst, waardoor de grenzen van het concept en de weg naar een adequaat antwoord zullen vervagen. Ieder persoon geeft dus een andere invulling aan radicalisering, wat ervoor zorgt dat de complexiteit vaak niet meer is te overzien (Coolsaet, 2015). Het is dus belangrijk om aan dit concept voldoende aandacht te geven om zo tot een heldere uiteenzetting te komen van wat het nu precies inhoudt voor bovenstaande vraagstelling⁷.

Het kan verhelderend zijn om van wal te gaan met een zeer brede definitie van radicalisering en deze dan verder te beperken. Buijs et al. menen dat radicalisme (-radicalisering) een verwijzing is naar een ernstig verstoorde relatie tussen een persoon en de samenleving waarin men vertoeft. Deze personen hebben ook een zeer scherp beeld over de instellingen, personen en organisaties die deze onstabiele relatie veroorzaken. Bovendien hebben zij een sterk idee omtrent een betere samenleving en focussen zij op de groep of persoon die dit voor hen zou kunnen realiseren (Buijs, Demant, & Hamdy, 2006). Deze definitie schets een zeer ruim concept, wat ervoor zal zorgen dat het te veel ladingen dekt. Bovendien bevat dit niet echt de befaamde negatieve bijklank, maar is het eerder een breed omschreven fenomeen. Er moeten dus nog een aantal zaken toegevoegd worden om de hedendaagse definitie vorm te geven.

⁶ Dit wil zeggen dat er tussen deze twee uitersten nog een aantal tussenoplossingen zijn.

⁷ *Supra*: 1.1. Van inleiding tot probleemstelling.

Een meer afgebakende definitie is die van de Europese Commissie (Europese commissie, 2005). Zo definiëren zij radicalisering als: “*Het verschijnsel waarbij personen standpunten, zienswijzen en ideeën gaan aanhangen, die kunnen leiden tot daden van terrorisme.*” (Europese commissie, 2005, pp. 2). Veldhuis en Bakker benadrukken dat het belangrijk is dat zij niet vertrekken vanuit een strikte gevolgrelatie. Een goede voedingsbodem tot radicalisering zal dus niet steeds leiden tot het effectief plegen van terroristische aanslagen (Noppe, 2011b). Door te spreken over een mogelijkheid benadrukken zij dit gegeven. Toch hebben zij, door het zo te verwoorden, aandacht voor de onlosmakelijke band tussen radicalisering en terrorisme (Veldhuis & Bakker, 2007).

“*Niet iedere radicaal is een terrorist, maar wel iedere terrorist is radicaal.*”

(Veldhuis & Bakker, 2007, pp. 450)

Hoewel de definitie van de Europese Commissie zeker werkbaar is, is er toch een onderdeel dat niet expliciet aan bod komt. Zo spenderen McCauley en Moskalenko meer aandacht aan de complexiteit van dit fenomeen. Zij menen dat radicalisering een proces is en dit in alle betekenissen van het woord (McCauley & Moskalenko, 2011). Ook Gielen deelt deze mening en formuleerde in 2008 een zeer lijvige definitie van radicalisering (Gielen, 2008). Zo is radicalisering een complex proces van toenemend radicalisme. Geradicaliseerde personen streven naar een diepgaande verandering in de samenleving, en in sommige gevallen zelfs naar de omverwerping van een samenleving. Ook kunnen zij andere personen aanzetten hetzelfde te doen. Hierbij kan na verloop van tijd de bereidheid om geweld te gebruiken ontstaan en groeien. Verder benadrukt zij drie verschillende elementen uit het complexe proces. Zo stelt zij dat radicalisering een langdurig proces is, gezien er enige tijd nodig is om de banden met de huidige samenleving volledig te doorbreken. Daarnaast is radicalisering volgens haar een eerder gelaagd proces. Dit omwille van het feit dat het niet enkel gaat over individuen, maar ook over groepen en generaties. Tot slot is het evenals een veelvormig proces. Dit is terug te brengen tot het multidimensionale karakter van de term. Zo gaat het enerzijds over politiek en religie, anderzijds is er ook een sociaal-cultureel aspect. Hoewel deze definitie zeer volledig is, lijkt ze in sommige opzichten abstract. Zo is het moeilijk om aan de hand van deze definitie vroegtijdige signalen van radicalisering op te pikken. Buijs et al. spreken in dat opzicht over drie ontwikkelingsstadia. Zo ontstaat er eerst een *vertrouwensbreuk* tussen een persoon en de overheid. Vervolgens is er sprake van een *legitimiteitsconflict*. In dat stadium zal het dominante systeem in vraag gesteld worden en zal er een idee ontstaan omtrent een beter alternatief. In de laatste fase ontstaat er een *legitimiteitscrisis*. Hier wordt de kritiek op de maatschappij verruimt tot zijn inwoners en ontstaat het idee dat men zelf ten strijde moet trekken om dit probleem op te lossen (Buijs et al., 2006).

Het is duidelijk dat er zowel in de politiek als op het werkveld onduidelijkheid heerst omtrent de term radicalisering (Coolsaet, 2015). Bovenstaande uiteenzetting moet daarom geïnterpreteerd worden als een continuüm. Zo is de eerste definitie een eerder algemene benadering van het fenomeen. De laatste benadering van Gielen (Gielen, 2008) daarentegen is veel strikter afgebakend. Aangezien het opzet was meer duidelijkheid te creëren omtrent radicalisering, wordt er vertrokken vanuit de laatste definitie.

2.2. Een voedingsbodem voor radicalisering

Zoals de definiëring al laat uitschijnen is radicalisering een uitermate complex en multidimensionaal fenomeen⁸. Zo zijn er ontelbaar veel modellen die radicalisering (deels) willen verklaren. Het is belangrijk hierbij te vermelden dat elk model steeds een vereenvoudiging van de werkelijkheid inhoud. Dit wil dus zeggen dat hét verklaringsmodel niet bestaat en een streven hiernaar als te simplistisch wordt geacht (Bjørgero, 2005).

Het is vaak een combinatie van individueel-psychologische en omgevingsfactoren dat zal leiden tot radicalisering (Hafez & Mullins, 2015). Zo bestaat elke handeling deels uit inbreng van de actor en deels uit inbreng van de situatie⁹. Wikström benaderd dit idee vanuit zijn *Situational Action Theory* (Wikström, 2010) Deze theorie valt uiteen in twee sub-delen. Het eerste deel is het situationele deel en wil verklaren waarom individuen regels¹⁰ overtreden in een bepaalde setting. Concreet gaat het hier over de interactie tussen de setting en de kenmerken van een persoon. Het tweede deel is het sociale model en wil nagaan waarom de ene persoon vaker wordt blootgesteld aan criminogene settings dan de andere. Daarnaast wil dit laatste model ook ingaan op verschillen in zelfcontrole en moraliteit (Pauwels, 2014). Elke gedraging¹¹ is het gevolg van een eigen overweging of gewoonte. De kans dat een individu regelovertrekend gedrag ziet als een actiealternatief hangt af van zijn/haar *crime propensity*¹² en de eventuele blootstelling aan criminogene milieus. Schils en Pauwels gingen na of de *Situational Action Theory* ook van toepassing is op gewelddadig *extremisme*¹³. Zij kwamen tot de conclusie dat de blootstelling aan *violent extremism moral settings* vooral een versterkende impact heeft op personen met een positieve *propensity* ten aanzien van gewelddadig *extremisme*. Dit wil dus zeggen dat de gevoelens van personen die eerder positief staan ten opzichte van *extremisme* versterkt worden door het participeren in een morele setting met veel aandacht voor gewelddadig *extremisme* (Schils & Pauwels, 2014).

⁸ Gielen benadrukt dit multidimensionaal karakter in haar definitie.

⁹ Zij combineren *contextual and individual theories*.

¹⁰ Het gaat hier over bijzondere morele regels of (straf)wetten.

¹¹ Hij spreekt over *Action*.

¹² Dit bevat zijn/haar emoties, de geïnternaliseerde morele regels en de mate van zelfcontrole omtrent een bepaalde gedraging.

¹³ *Infra*: 2.2.2. Dynamisch model van radicalisering.

Bovendien is het zoeken naar een eigen identiteit een belangrijk gegeven dat vaak onder druk komt te staan (Maliepaard, Lubbers, & Gijsberts, 2010). Eerst zullen verschillende onderliggende factoren besproken worden. Nadien wordt er ingegaan op het *dynamisch proces van radicalisering* (Noppe et al., 2010).

2.2.1. Verklarende factoren

A. Omgevingsfactoren

Omgevingsfactoren kunnen vrij ruim geïnterpreteerd worden. Zo wordt er achtereenvolgens ingegaan op de invloeden van *peers*, de effecten van de lokale setting en de gevolgen van de westerse samenleving.

John Horgan meent dat *peer pressure* een belangrijk onderdeel is van het radicaliseringsproces (Horgan, 2005). Zo kan het zijn dat een niet-overtuigd persoon toch tekenen van radicalisering zal uitstralen¹⁴. De drang om bij de *peer group* te horen wint het dan van zijn of haar eigen overtuiging. Patricia en Peter Adler spreken zelfs over *peer power* (Adler & Adler, 1998). Zo stellen zij dat jongeren een enorm verlangen hebben om zichzelf te ontdekken en te identificeren met anderen. Dit verlangen is zeer sterk en piekt in de adolescentie. Noppe spreekt in dit opzicht van radicalisering als een groepsproces (Noppe, 2011b). Het identificeren met de *peer group* zorgt ervoor dat de gangbare normen binnen de groep als normaal beschouwd worden. Wanneer deze *in-group* normen negatief zijn, is de kans groot dat een individu, die zich identificeert met deze groep, dergelijke normen overneemt (Desnerck, Vanderstraeten, & Verbruggen, 2008). Dit laatste idee wordt ondersteund door de *differentiële associatietheorie* van Sutherland (Sutherland, Cressey, & Luckenbill, 1992). Deze theorie gaat ervan uit dat afwijkend gedrag aangeleerd wordt in intieme groepen. Zo worden niet alleen criminele technieken, maar ook motivaties, houdingen en rechtvaardigingen van persoon tot persoon overgedragen. Er kan gesteld worden dat de groepsleden elkaar besmetten. Wanneer een persoon het *in-group* gedrag niet overneemt, kan het zijn dat deze persoon niet langer aanvaard wordt. Dit is problematisch, zeker voor jongeren die moeilijk aansluiting vinden bij andere groepen. Zo zijn er jongeren die door bepaalde afwijkingen in hun gedrag enkel aansluiting vinden bij deviante groepen. Er wordt in dit opzicht gesproken over gedwongen selectie. Jongeren die dergelijke gevoelens ervaren zullen nog meer geneigd zijn zich te conformeren met de *in-group*. Ook jongeren, die niet tot een deviante groep behoren, maar wel wensen deel te nemen zijn beïnvloedbaar (Slot & van Aken, 2013). Dit wil echter niet zeggen dat bindingen met positieve groepen automatisch zullen leiden tot het stellen van maatschappelijk aanvaard gedrag (van de Rakt, Weerman, & Need, 2005).

¹⁴ Bijvoorbeeld het laten groeien van een baard.

Een tweede mogelijkheid zijn de effecten van de *lokale setting*. Zo menen Noppe en Verhage (Noppe & Verhage, 2011) dat bepaalde buurtkenmerken radicalisering in de hand werken. Typische voorbeelden zijn werkloosheid, armoede, druggebruik en te weinig integratie. Wanneer er specifiek gefocust wordt op jongeren blijkt, uit Nederlands onderzoek (Naber, 2004), dat er twee aspecten van groot belang zijn in de vriendschapsrelatie van jongeren met een verschillende culturele afkomst. Hoewel er gemengde vriendschappen ontstaan in de schoolcontext, is dit buitenschool zeker niet altijd evident. Er is dan sprake van een zeker etnische scheiding. Deze scheiding wordt beïnvloed door het sociale milieu. Zo valt het op dat een beter sociaal milieu in de minderheidsculturen ervoor zorgt dat deze jongeren sneller bevriend zullen raken met andere jongeren uit soortgelijk sociaal milieu¹⁵. De huidige problematiek in Molenbeek reflecteert dit op lokaal niveau. Zo is er een hoge werkloosheidsgraad en is er veel armoede. Bovendien is er een ontbreken van sociale integratie tussen verschillende culturele groepen, waardoor er isolement is ontstaan. Al deze elementen dragen bij aan een voedingsbodem tot radicalisering. Zowel de effecten van de lokale setting als de invloeden van *peers* bevinden zich op het mesoniveau.

Tot slot zijn er ook nog invloeden uit onze brede Westerse samenleving. Noppe spreekt in dit opzicht van *externe factoren* (Noppe, 2011b). Zo kunnen; de berichtgevingen over bepaalde groepen en religies, de sociaaleconomische kansen van groepen, de beslissingen en gebeurtenissen op nationaal en internationaal vlak, de weerstanden tegen bepaalde geloofsovertuigingen en dergelijke meer allemaal bijdragen tot een hoop opgekropte frustraties. Wanneer er geen uitlaatklep of gehoor is, kunnen deze frustraties leiden tot een verregaande radicalisering en zelfs extremisme (Schmid, 2013). Deze invloeden situeren zich op het macroniveau.

B. Individueel-psychologische factoren

Deze paragraaf is gesitueerd op het microniveau en handelt over het individu zelf. Jongeren van allochtone afkomst hebben vaak problemen met het ontwikkelen van een eigen identiteit in onze westerse samenleving. Dit omwille van het feit dat zij nog steeds als minderheidsgroep aanschouwd worden. Dit zal ervoor zorgen dat zij zich sterker identificeren met hun eigen etnische groep, wat in de meeste gevallen leidt tot een sterkere identificatie met de eigen religie (sociale identiteit naar een groep toe) (Maliapaard et al., 2010). In een artikel van van Bergen et al. (van Bergen, Feddes, Doosje, & Pels, 2015) wordt er verwezen naar *Social Identity Theory* van Tajfel en Turner (Tajfel & Turner, 1986), die nu geïntegreerd is in *Integrated Threat Theory* (Stephan & Stephan, 2000). Deze theorie stelt dat een sterke identificatie met de eigen etnische minderheid en religie, in de meeste gevallen ook een sterke collectieve identiteit ontwikkeld. Dit kan dan weer leiden tot gevoelens van *in-group superiority*. Dit wil zeggen dat de (te) sterke identificatie met de eigen etnische groep en religie ervoor

¹⁵ De interactie tussen verschillende culturen is belangrijk voor de sociale integratie van de minderheidscultuur.

zorgt dat zij zich superieur¹⁶ gaan voelen. Zij verwachten dan dat acties van de *out-group* steeds nadelig zullen zijn voor de *in-group*. De conclusie zou dan zijn dat zij, omwille van deze gevoelens, eerder positief staan ten opzichte van *ideology-based violence* (Feddes, Mann, & Doosje, 2015). Heel dit proces wordt versterkt wanneer er collectieve relatieve deprivatie is (Doosje, Loseman, & van den Bos, 2013). Dit houdt in dat de groep van mening is dat zij materieel benadeeld worden ten opzichte van andere groepen. Zij menen dat louter het deel uit maken van deze specifieke groep de reden is voor hun benadeling. Dergelijke gevoelens vergoten de kans op gewelddadige acties tegen groepen die niet tot de *in-group* behoren (King & Taylor, 2011). Dit fenomeen leeft sterker bij jongeren, omdat zij vaak onzekerder zijn over zichzelf en hun identiteit. Dit laatste is een belangrijk gegeven, aangezien het betekenis geeft aan ons bestaan (van den Bos, Loseman, & doosje, 2012). Groepen allochtone jongeren zijn hier extra gevoelig voor, omdat zij tot een minderheidsgroep behoren die vaak negatief beoordeelt wordt door de meerderheidsgroep (van den Bos, Loseman, & Doosje, 2009).

Noppe (Noppe, 2011b) heeft het verder ook over zogenaamde trigger-factoren, ook wel katalysators genoemd. Dit zijn specifieke, vaak negatieve, gebeurtenissen in het leven van een individu, die ervoor kunnen zorgen dat een persoon afwijkt van een bepaald pad. Typische voorbeelden zijn het verliezen/overlijden van een dierbare, het verliezen van een job of de arrestatie van een familielid. Deze triggers maken van radicalisering dan een eerder individueel proces.

Een kanttekening is hier op zijn plaats. Vooreerst is bovenstaande opsomming zeker niet limitatief. Er zijn nog tal van andere factoren die kunnen bijdragen tot het proces van radicalisering. Bovendien is het niet zo dat het voorkomen van een van de besproken omgevings- of individueel-psychologische factoren automatisch zal leiden tot een grotere kwetsbaarheid ten aanzien van radicalisering en extremisme. Het is in de meeste gevallen een combinatie van negatieve omgevingsfactoren, die inwerken op een eerder onstabiel persoon, die voor gevaar kan zorgen (Wikström, 2010). Alle verschillende factoren staan dus in wisselwerking met elkaar en zorgen ervoor dat de levensloop van elk individu uniek is (Hafez & Mullins, 2015). Toch is deze uiteenzetting noodzakelijk¹⁷ om na te gaan of jeugdwelzijnsorganisaties op deze factoren kunnen inwerken.

¹⁶ Hiermee wordt bedoeld dat zij zeer trots zijn op de eigen afkomst.

¹⁷ *Infra*: 3. Preventie van radicalisering & 4. Jeugdwelzijnsorganisaties

2.2.2. Dynamisch model van radicalisering

Zoals reeds vermeld zijn er ontelbaar veel modellen die radicalisering pogen te verduidelijken. Een uiteenzetting van al deze mogelijkheden zou een te grote uitweiding zijn¹⁸. Bovendien is het niet noodzakelijk om de probleemstelling goed te interpreteren. In het onderdeel *Radicalisering meer dan een containerbegrip*, werd er voor gekozen om te vertrekken vanuit de visie van Gielen (Gielen, 2008). Deze afbakening hecht veel belang aan het procesmatig element van radicalisering. Dit element is doorslaggevend en leidt tot het *dynamisch model van radicalisering*, dat ontwikkeld is in het onderzoek *Preventie van radicalisering in België* (Noppe et al., 2010). Radicalisering is een proces, waarbij drie stadia elkaar opvolgen. In eerste instantie gaat het over radicalisme, gevolgd door extremisme en in zeldzame gevallen is de uitkomst terrorisme. Het is niet zo dat elke persoon alle stadia doorloopt. Er is altijd een mogelijkheid tot terugtrekking, zolang er geen onomkeerbare gewelddaden zijn gesteld.

Figuur 1: Dynamisch model van radicalisering (Noppe, 2011a)

De eerste fase in het dynamisch model is *radicalisme*. Zo ontstaan frustraties en radicale ideeën uit de perceptie dat de eigen groep onrechtvaardig behandeld wordt¹⁹. Binnen dit stadium zijn er twee strekkingen. De grootste groep beperkt zich tot het zoeken van legitieme oplossingen²⁰.

¹⁸ Ook 'De staircase benadering van Moghaddam', 'Het piramidemodel van McCauley en Moskalenko' en 'Het model van Collin Mellis' zijn veelgebruikte benaderingen. Delen uit deze modellen komen terug in het *dynamisch model van radicalisering*.

¹⁹ *Supra*: 2.2.1. Verklarende factoren – Individueel-psychologische factoren.

²⁰ Ze zoeken oplossingen voor hun frustraties, zonder gebruik te maken van geweld.

Dit vanuit de idee dat de mens een natuurlijke weerbaarheid tegen geweld bezit. Deze groep krijgt de naam *sympathisanten*²¹. In bepaalde gevallen kan het zijn dat de frustraties niet afnemen, maar toenemen. Dit in combinatie met een, reeds besproken, trigger²² kan ervoor zorgen dat deze mensen het hanteren van geweld na verloop van tijd rechtvaardigen. In dit geval wordt er niet meer gesproken over *sympathisanten*, maar over *aanhangers*²³. Wanneer mensen geweld rechtvaardigen kunnen groepsinteracties ervoor zorgen dat de overtuiging groeit dat de eigen ideologie de juiste is. Geweld is dan de aangewezen manier om een nieuwe maatschappij te vormen²⁴. Deze fase gaat evenals hand in hand met de eerste fase in het rekruteringsproces. Zo gaan rekruteurs actief op zoek naar mensen die vatbaar zijn voor hun ideeën. Zij labelen dit fenomeen als *spotten*.

Het tweede stadium is *extremisme*. Het is belangrijk om te benadrukken dat het hier gaat over relatief kleine groepen van mensen die dit stadium bereiken. Langs de andere kant heerste er wel een uitermate sterke groepscohesie. De groep wordt gekenmerkt door een grote eensgezindheid. Zo worden opvattingen steeds radicaler is het duidelijk dat geweld de enige bruikbare methode is om hun doelstellingen te realiseren. Bovendien is dit ook de fase waarin een reeks voorbereidende handelingen wordt gesteld. Deze handelingen kunnen zowel legaal als illegaal van aard zijn. Er ontstaat een grijze zone, waar er zowel moet ingezet worden op preventie als op repressie. Tot slot gaat ook het rekruteringsproces een stap verder en ontstaat er indoctrinatie.

Aan de top van de piramide, bevindt zich de laatste fase namelijk *terrorisme*. Slechts een absolute minderheid van de extremisten zal dit stadium bereiken. Het is duidelijk dat personen in deze fase uitdrukkelijk overgaan tot het stellen van gewelddadige handelingen. Zij gaan effectief actie ondernemen. Het volgen van een trainingskamp in Syrië is daar een actueel voorbeeld van. Op dit moment heeft de persoon in kwestie geen banden meer met de samenleving en is hij/zij onzichtbaar. Ook het rekruteringsproces loopt op zijn einde in de fase van de afronding.

Samenvattend kan gesteld worden dat slecht een minderheid zal overgaan tot het plegen van terroristische aanslagen. Hoe hoger deze mensen klimmen op de piramide, hoe vager de banden met de samenleving. Dit heeft als gevolg dat het steeds moeilijker wordt om in te grijpen. Een tijdige tussenkomst is dus noodzakelijk. Dit kan zowel in de eerste (belangrijkste) als in de tweede fase (moeilijker), waarbij het belangrijk is om zowel preventieve als repressieve maatregelen te combineren.

²¹ Benaming uit model McCauley en Moskalenko.

²² *Supra*: 2.2.1. Verklarende factoren – B. Individueel-psychologische factoren.

²³ Benaming uit model McCauley en Moskalenko.

²⁴ Moghaddam omschrijft dit in zijn *staircase-model* als een verplaatsing van agressie en het moreel engagement.

3. Preventie van radicalisering

In het eerste deel werd er ingegaan op de theoretische omkadering van radicalisering. Zo werd radicalisering voorgesteld als een gradueel proces (Gielen, 2008) en was er aandacht voor (een combinatie van) omgevings- en individueel-psychologische factoren, die kunnen bijdragen tot radicalisering. Om een goed inzicht te verwerven in het evolutief proces werd er kort stilgestaan bij het *dynamisch model van radicalisering* (Noppe et al., 2010). Dit hoofdstuk steunt op deze omkadering en handelt over preventie als mogelijke sleutel op het radicaliseringsvraagstuk. Er zijn veel uiteenlopende preventie strategieën. Zo heeft Bjørgo het over de *negen preventive mechanisms*²⁵ voor radicalisering en terrorisme (Bjørgo, 2013). Een volledig overzicht van alle mogelijkheden zou een te grote uitweiding zijn, daarom werd ervoor gekozen om een specifieke groep van strategieën uit te lichten. Concreet wordt er gefocust op *preventative counter-radicalisation*-strategieën. Dit is een strekking die actief wil inzetten op het proactief aanpakken van radicalisering via bestaande klassieke structuren²⁶ (Schmid, 2013; United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force, 2008). Vooreerst worden er een aantal kenmerken meegegeven om nadien stil te staan bij een schoolvoorbeeld van deze strekking.

3.1. Preventative counter-radicalisation

Deze bouwsteen handelt over de mogelijkheden van *preventative counter-radicalisation*. Zo is er aandacht voor een situering van deze strekking binnen de grote strijd tegen radicalisering. Nadien worden er enkele kenmerken van *preventative counter-radicalisation-strategieën* naar voor geschoven. Tot slot wordt het *Mechelenmodel* als schoolvoorbeeld geïntroduceerd.

Het is belangrijk te benadrukken dat deze paragraaf handelt over *preventative counter-radicalisation*. Dit zijn strategieën, die ervoor willen zorgen dat niet-geradicaliseerde jongeren en volwassenen, niet bezwijken aan de lokroep van radicalisering en terrorisme. Hierbij wordt geen (of beperkt) gebruik gemaakt van dwang of repressieve maatregelen, aangezien deze contraproductief zouden kunnen zijn. Het onderliggend idee is beter voorkomen dan genezen (United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force, 2008). Er dient hier een onderscheid gemaakt te worden met *deradicalisering*. Deze maatregelen willen reeds geradicaliseerde (jong)volwassen re-integreren in de samenleving om zo toekomstig politiek geweld te voorkomen. Het is duidelijk dat *counter-radicalisation* zich in een vroeger stadium bevindt, dan *deradicalisering*²⁷ (Coolsaet & Van de Voorde, 2011). Bovendien zijn ze niet enkel gericht naar een probleemgroep, maar naar de brede samenleving.

²⁵ Building normative barriers to crime, reducing recruitment, deterrence, disruption, incapacitation, protecting vulnerable targets, reducing benefits of crime, reducing harm, and facilitating desistance.

²⁶ Typische voorbeelden zijn school en werk.

²⁷ *Supra*: 2.2.2. Dynamisch model van radicalisering – stadium *radicalisme*

Dit met als doel om wederzijdse aanvaarding te creëren²⁸. Niet alleen de aanvaarding van de brede samenleving naar allochtone jongeren toe is belangrijk, ook het uitbouwen van aanknopingspunten tussen deze jongeren en de samenleving, waarin ze opgroeien, is hierbij van belang (Schmid, 2013).

Hier volgt een niet-limitatieve opsomming van enkele grondaspecten, die noodzakelijk zijn voor het uitbouwen van goede *preventative counter-radicalisation-strategieën*. Vooreerst is het belangrijk dat veiligheidsdiensten een plaats krijgen binnen de preventie. Deze plaats is niet repressief van aard, gezien dit stigmatisering in de hand kan werken. Het is vooral belangrijk dat zij een heldere dialoog uitwerken met andere, meer sociaal gerichte, diensten. Zij kunnen dan voorzien in training en (indirecte) sturing van de sociale sector. Deze manier van werken zorgt ervoor dat veiligheidsdiensten minder zichtbaar zijn. Dit is een goed gegeven, gezien zij vaak een slechte band hebben met de probleemgroep. Hun aanwezigheid zou de interactie dan enkel verstoren (Kerchove, 2010).

Het maatschappelijk middenveld²⁹ heeft bovendien een beter onderbouwde band met de doelgroep. Via deze relatie kunnen zij beter en sneller resultaten bereiken op vlak van inburgering in de samenleving en het opstarten van goede relaties met klassieke structuren³⁰ (de Goede & Simon, 2013). Deze inburgering kan bereikt worden door een dialoog te organiseren tussen autochtonen en allochtonen jongeren. Bovendien kan er evenals aandacht zijn voor de identiteitsontwikkeling door hierover een gesprek aan te knopen³¹. Het is dus aan te raden om te werken met sociale experts, die dichtbij de doelgroep staan. Ook jeugdwelzijnsorganisaties komen in aanmerking voor deze uitdaging³². (Noppe, 2011b). Het werken vanuit een lokaal niveau (nabijheid) is dan een derde aspect (Schmid, 2013).

Tot slot is het ook belangrijk om samen te werken met veel verschillende partners, waar niet-gewelddadige Islamitische groeperingen zeker deel van moeten uitmaken. Op die manier krijgen zij een stem en is er een mogelijkheid om te ventileren over ervaringen (Noppe, 2011b). Het is hierbij wel belangrijk een kanttekening te maken. Zo zal het niet steeds eenvoudig zijn om dergelijke relaties uit te bouwen³³. Bovendien kan er tegenkanting vanuit bepaalde politieke hoeken ontstaan (von Hippel, 2008).

²⁸ Op die manier wil men polarisatie actief tegengaan.

²⁹ Dit omvat ook de sociale sector in zijn geheel.

³⁰ *Infra*: 4.1. Doelen en doelgroep – maatschappelijke kwetsbaarheid.

³¹ Deze opsomming is niet limitatief. Er zijn nog andere mogelijkheden om een betere inburgering te bewerkstelligen.

³² *Infra*: 4.1. Doelen en doelgroep.

³³ De Islamitische wereld kenmerkt zich door een enorme versnippering.

3.1.1. Het Mechelenmodel

Volgens The European Institute of Peace, is het *Mechelenmodel* een schoolvoorbeeld van het succes van *preventative counter-radicalisation* (European Institute of Peace, 2016). Zo zet de stad, al lang voor het radicaliseringsvraagstuk, in op een goede dialoog met organisaties die zich inzetten voor jeugdwelzijn. Bovendien benadrukt Bart Somers, de burgemeester van Mechelen, dat open relaties met o.a. imams en moskeeën noodzakelijk zijn. Hij geeft toe dat er problemen zijn in Mechelen, maar dat deze op een constructieve manier kunnen worden aangepakt door elkaar op een positieve manier te benaderen.

Sinds 2002 is er evenals een afdeling preventie-veiligheid³⁴ opgericht. Zij bouwen verder op bestaande initiatieven rond jeugdwerk, participatie en sociale cohesie in de strijd tegen radicalisering. Daarnaast vragen zij aan burgers om vrijwillig activiteiten te organiseren voor de stad. Op die manier creëren zij meer betrokkenheid. Ook de afdeling preventie-veiligheid benadrukt dat de open werking met andere diensten³⁵, religies, groepen en individuen de absolute basis vormt. Wederzijds respect voor elkaars filosofie en werking is daarbij fundamenteel.

De politie van Mechelen zet in op een persoons- en gemeenschapsgerichte werking, waar het repressieve deels achterwegen wordt gelaten. Wel wordt de kennis, uit vroegere (repressieve) ervaringen³⁶, zo veel mogelijk gedeeld met andere diensten³⁷ om zo samen een sterke ketengerichte aanpak uit te bouwen. Om dit te realiseren heeft de politie extra ingezet op wijkagenten. Zo kregen zij de mogelijkheid om gespecialiseerde opleidingen³⁸ te volgen. Ook binnen de recherche is er een team, dat zich intensief bezighoudt met het radicaliseringsvraagstuk. Dit steeds in nauwe samenwerking met andere partners.

De jeugdwerkers benadrukken dat zij proberen tussenkomen voor er sprake is van verregaande radicalisering of extreem gedachtengoed. Dit doen ze door ervoor te zorgen dat alle jongeren deel uit maken van de samenleving³⁹.

³⁴ Dit situeert zich binnen de stadsadministratie.

³⁵ Stadsadministratie, politie en lokale private partners.

³⁶ Lees: gerechtelijke informatie.

³⁷ Dit zijn vooral de preventie- en sociale diensten en het jeugdwerk.

³⁸ Deze opleidingen hadden vooral te maken met het herkennen van signalen van radicalisering.

³⁹ Habbekrats heeft momenteel geen trefpunt in Mechelen. Toch beschikken zij over een goed uitgebouwde jeugddienst en een divers netwerk van jeugdwerkers.

Bart Somers concludeert dat er twee belangrijke lessen zijn. Enerzijds is hij van mening dat inzetten op preventie veel effectiever is dan inzetten op *deradicalisering*, aangezien dit laatste veel moeilijker te bewerkstelligen is⁴⁰. Anderzijds vergelijkt hij radicalisering met een sekte. Zo is ook radicalisering een proces van isolatie. Het is nu net deze isolatie waar rekruteringsgroepen op inzetten (Ponsaers et al., 2010). Diensten, groepen en individuen moeten dus zelf de stap zetten naar de leefomgeving van kwetsbare jongeren en zo de linken met de samenleving versterken⁴¹. Niet alleen de nieuwkomers, maar alle inwoners van Mechelen moeten leren leven in een multiculturele samenleving. De idee dat diversiteit een goed fenomeen is, wordt hierbij telkens benadrukt.

Al deze kleine stappen creëren een sfeer van openheid en inclusie, wat ervoor gezorgd heeft dat geen enkele moslim uit Mechelen⁴² naar Syrië of Irak vertrok. Via het Mechelenmodel leren de inwoners stap voor stap omgaan met de realiteit van diversiteit.

⁴⁰ *Supra*: idee: beter voorkomen dan genezen.

⁴¹ *Infra*: 4.1. Doelen en doelgroep – *outrereachend werken*.

⁴² Mechelen is een multiculturele stad met een grote moslimgemeenschap.

4. Jeugwelzijnsorganisaties

In dit laatste hoofdstuk wordt de kennis uit de twee voorgaande delen samengebracht. In het eerste deel werd er stilgestaan bij de theoretische afbakening van radicalisering. Zo werd gesteld dat radicalisering een complex proces van toenemend radicalisme is. Geradicaliseerde personen streven naar een diepgaande verandering in de samenleving. Hierbij kan na verloop van tijd de bereidheid om geweld te gebruiken ontstaan en groeien. Verder wordt benadrukt dat radicalisering een langdurig, gelaagd en veelvormig proces is (Gielen, 2008). In een tweede onderdeel was er aandacht voor (een combinatie van) omgevings- en individueel-psychologische factoren, die kunnen bijdragen tot een voedingsbodem voor radicalisering. Nadien werd er kort ingegaan op het *dynamisch proces van radicalisering* om zo de complexiteit extra te benadrukken.

Het tweede hoofdstuk handelde over *preventative counter-radicalisation* (United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force, 2008). Dit is een strekking, die een antwoord wil bieden op het radicaliseringsvraagstuk door proactief te werken via klassieke structuren. Het achterliggend idee is beter voorkomen dan genezen.

Het laatste hoofdstuk focust dan op jeugdwelzijnsorganisaties en de vraag of deze ingezet kunnen worden als onderdeel van de *preventative-counter-radicalisation-strategie*. Er zal eerst stilgestaan worden bij de doelen en de doelgroep van jeugdwelzijnsorganisaties. Daarnaast is er aandacht voor hun plaats binnen het sociaal agogisch werkveld (Bouverne-De Bie, 2012), volgens de verticale afbakening (echelonnering)⁴³. Om dit onderdeel kracht bij te zetten, wordt er afgesloten met de visie van Habbekrats⁴⁴ omtrent radicalisering en hoe zij jongeren weerbaar willen maken tegen de verleidingen van radicalisering.

⁴³ De echelonnering is het maken van een onderscheid tussen de verschillende lijnen. Zo is er een duidelijke nulde-, eerste-, tweede-, derde- en vierde lijn. De nulde lijn is de minst ingrijpende en meest laagdrempelige vorm van hulpverlening. Alles na de tweede lijn zijn zeer gespecialiseerde en professionele vormen van hulpverlening. Niet elke voorziening kan thuisgebracht worden onder één bepaalde lijn. Zo kan het zijn dat zij zich op de dunne grens tussen twee lijnen bevinden. Idealiter zou een hulpzoekende, naarmate de ernst van zijn problematiek, vlot moeten kunnen doorstromen van de nulde- naar de vierde lijn. Uit de praktijk blijkt dat dit zeker niet altijd even vlot verloopt. Bovendien is het zo dat er de laatste jaren steeds meer ingezet wordt op *een vermaatschappelijking van de zorg*. Dit wil zeggen dat de spelers binnen de nulde- en de eerste lijn steeds belangrijker worden, aangezien we mensen zo veel mogelijk in de samenleving willen opvangen.

⁴⁴ Dit is een voorbeeld van een jeugdwelzijnsorganisatie.

4.1. Doelen en doelgroep

De term *jeugdwelzijnsorganisaties* valt uiteen in twee delen. Concreet wil dit zeggen dat ze niet enkel een jeugddienst zijn, maar ook elementen van een welzijnsdienst bevatten en omgekeerd (Coppens, Van Audenhove, & Vanclooster, 2013). Het gaat hier dus over een combinatie van beide werkvormen, waardoor ze zich op de dunne grens tussen 0de-lijn en 1ste-lijn bevinden. De 0de-lijn wil zeggen dat er hulp voorzien wordt door de directe leefomgeving van een persoon. In dat opzicht kunnen jeugdwelzijnsorganisaties, waaronder Habbekrats, deels geplaatst worden onder de zelfhulpgroepen. Dit zijn verenigingen van mensen met dezelfde problematiek of mensen die zich met deze problematiek identificeren. Jeugdwelzijnsorganisaties focussen zich dan op jongeren met een maatschappelijk kwetsbare status (Bouverne-De Bie, 2012). Zowel de 0de- als 1ste-lijnswerkingen gaan zeer laagdrempelig te werk. Zo stellen zij geen verwachtingen ten opzichte van de jongeren en zijn er vrijwel geen administratieve en organisatorische hindernissen. Bovendien werkt men niet met selectiecriteria of uitsluitingsmechanismen. Dergelijke organisaties staan niet in voor een intensieve begeleiding van jongeren, maar kunnen de jongeren wel motiveren om de stap te zetten naar meer ingrijpende hulpverleningen. Tot slot kunnen zij een hulp zijn voor een effectieve en efficiënte doorverwijzing (Callens, Fornaciari, Martens, Van Der Mauten, & Van der Elst, 2011). Het is duidelijk dat jeugdwelzijnsorganisaties tot de rechtstreeks toegankelijke hulp behoren. Dit wil zeggen dat een doorverwijzing van een andere dienst niet noodzakelijk is, en in sommige gevallen zelfs onmogelijk is⁴⁵. Het is belangrijk om te vermelden dat er jeugdwelzijnsorganisaties zijn, waar er meer individuele begeleiding mogelijk is. Op dat vlak is er dus een dunne grens tussen de 0de- en de 1ste-lijn (Bouverne-De Bie, 2012), aangezien meer individuele begeleiding⁴⁶ als het begin van het algemeen welzijnswerk aanzien wordt. Ook Habbekrats wil nog meer aanleunen bij de 1ste-lijnswerking. Via de rode knop op hun website, is het mogelijk te chatten met een begeleider als er vragen of problemen zijn (Habbekrats, 2016). Zij zetten dus in op een meer individuele hulpverlening.

Jeugdwelzijnsorganisaties, zoals Habbekrats (Coppens et al., 2013), willen zich dus specifiek inzetten voor jongeren die het slachtoffer zijn van de zogenaamde *maatschappelijke kwetsbaarheid*. Het gaat hier over jongens en meisjes die in hun contacten met maatschappelijke instellingen (o.a. school, politie, justitie e.d.) vooral en steeds opnieuw geconfronteerd worden met sancties en controlemechanismen en minder met het positieve aanbod van deze instellingen. Als we spreken over maatschappelijke kwetsbare jongeren begint het probleem vaak al in de schoolcontext. De dominante waarden en normen van bijvoorbeeld een jongere uit een kansarm gezin stroken niet met de dominante waarden en normen in een schoolcontext. Er ontstaat dan een zogenaamde clash tussen de jongere in

⁴⁵ Vrijwilligheid is een basiswaarde bij Habbekrats. Dit zorgt ervoor dat een verplichte doorverwijzing van een andere instelling naar Habbekrats niet mogelijk is.

⁴⁶ Vanaf dit punt spreken we van de 1ste-lijn.

kwestie en de school. Bovendien is dit fenomeen gradueel en cumulatief. Zo zijn er jongeren die vanuit hun leefwereld meer of minder kans maken om maatschappelijk gekwetst te worden. Het grote gevaar schuilt echter in het feit dat dergelijke kwetsingen op jonge leeftijd vaak resulteren in een vicieuze cirkel van kwetsingen op latere leeftijd. Dit wil zeggen dat benadeelde jongeren op hun weg naar volwassenheid telkens opnieuw gekwetst zullen worden door verschillende maatschappelijke instellingen en voorzieningen. Deze cirkel ondermijnt het vertrouwen in zichzelf, het maatschappelijke aanbod en de brede samenleving en kan van generatie op generatie worden doorgegeven. Jongeren en volwassenen in deze situatie voelen zich vaak nergens aanvaard en verdwijnen vaak in een uitzichtloos sociaal isolement (Vettenburg et al., 1984). Jeugdwelzijnsorganisaties⁴⁷ zijn zich bewust van dit fenomeen en gaan actief op zoek naar manieren om de positie van deze jongeren te verstevigen (Buelens, 2014). De weerbaarheid van jongeren moet vergroot worden, zodat zij zelf nieuwe kwetsingen kunnen voorkomen. Kortom ze moeten op een efficiënte manier doorstromen naar onze complexe en brede samenleving⁴⁸ (Van Ceulebroeck, Crivit, & Neiryck, 2013). Door het gevoel van sociale uitsluiting en isolement te doorbreken, voelt de jongere zich meer aanvaard binnen de samenleving. Als daarenboven de relaties met klassieke structuren opnieuw opgenomen worden, kunnen ook deze structuren actief inzetten op *preventative counter-radicalisation*⁴⁹.

Zoals de *theorie van de maatschappelijke kwetsbaarheid* (Vettenburg et al., 1984) stelt verliezen steeds meer mensen hun positieve linken met de gemeenschap en zijn instellingen. De laatste jaren gaven steeds meer organisaties aan dat zij bepaalde groepen van mensen niet of zeer moeilijk bereikten. Het zijn dus de meest kwetsbare groepen van onze samenleving die zonder hulpverlening vallen (De Maeyer, Dewaele, & Beelen, 2012). Dit is problematisch aangezien net deze groepen, vanuit hun sociaal isolement, het meest kwetsbaar zijn voor radicalisering. Jeugdwelzijnsorganisaties, waaronder Habbekrats, zetten actief in op *outreaching werken*. Dit wil zeggen dat de begeleiders zelf de stap zetten naar deze moeilijk bereikbare doelgroepen, los van een eventuele hulpvraag (Beelen, De Maeyer, Dewaele, Grymonprez, & Mathijssen, 2014). Jeugdwelzijnsorganisaties werken in dat opzicht met die jongeren die geen aansluiting vinden in andere instellingen of organisaties⁵⁰. Dit kan door hun kenbaar te maken in scholen of door aan pleintjeswerk te doen. Samenvattend gaan zij jongeren ontmoeten in hun natuurlijke context. Het doel van *outreaching werken* is om het welzijn en de levenskwaliteit van een persoon te bevorderen. Dit wordt gerealiseerd door actief in te zetten op de talenten en krachten van een persoon en niet louter te focussen op een bepaalde problematiek (Beelen

⁴⁷ Het is belangrijk te benadrukken dat ook jeugdwelzijnsorganisaties maatschappelijke instellingen zijn. Zij moeten dus openstaan voor iedereen, aangezien zij anders als kwetsend kunnen aanschouwd worden.

⁴⁸ In dit opzicht zijn jeugdwelzijnswerkers bruggenbouwers naar andere voorzieningen en de brede samenleving in zijn geheel.

⁴⁹ *Supra*: 3.1. Preventative counter-radicalisation.

⁵⁰ Op dit vlak zijn deze jongeren dus maatschappelijk kwetsbaar.

et al., 2014). *Outreaching werken* kwam reeds aan bod als eigenschap in *het Mechelenmodel*⁵¹. Dit wil zeggen dat jeugdwelzijnsorganisaties een belangrijke bijdragen kunnen leveren als het gaat over *preventative counter-radicalisation-strategieën*.

4.1.1. Habbekrats als case study

In dit laatste onderdeel wordt de proef op de som genomen. Op basis van twee kwalitatieve diepte-interviews met Brent Callens⁵² en Dries Boeye⁵³ wordt er nagegaan of Habbekrats een speler kan zijn binnen *preventative counter-radicalisation*⁵⁴ en *het Mechelenmodel*.

Brent Callens benadrukt dat Habbekrats wel degelijk in aanraking komt met radicaliserende jongeren. Zo was Habbekrats Antwerpen een belangrijke speler in het *Sharia4Belgium*-verhaal. Enkele jongeren uit de buurt⁵⁵ radicaliseerden en probeerden actief andere jongeren te overtuigen hetzelfde te doen⁵⁶. Habbekrats was zich hiervan bewust en contacteerde meermaals de bevoegde diensten. Jammer genoeg gebeurde er op dat moment niets⁵⁷.

“Er waren jaren geleden al oproepen van Habbekrats naar het stad Antwerpen. Deze oproepen gingen over recente gebeurtenissen en aandachtspunten. (...) Maar toen werd daar geen aandacht aan besteed. En zo zie je plots twee jaar later dat die brave gasten, die eerst bij Habbekrats kwamen voetballen, een grote baard hebben, een kleed dragen en mensen ontvoeren in een filmpje op het nieuws. Dan weet je dat er iets fout gelopen is en dat het op een heel korte tijd gebeurd is.”

(Brent Callens, Habbekrats Wetteren)

Dries Boeye weet hierover te vertellen dat de problematiek toen onderschat werd. De overheden en veiligheidsdiensten deden er nogal lacherig over. Een gegeven dat nu niet meer in te denken is. Dit onmiddellijk tussenkomen van de politiediensten⁵⁸, zaait een andere problematiek, aldus Brent Callens. Zo resulteert het angstvallig controleren van jongeren maar al te snel in een imagostrijd⁵⁹.

⁵¹ *Supra*: 3.1.1. Het Mechelenmodel.

⁵² Hoofdverantwoordelijke Habbekrats Wetteren.

⁵³ Vaste medewerker Habbekrats Antwerpen. Zij zijn een grotere werking met meerdere medewerkers.

⁵⁴ Basis: *preventative counter-radicalisation*.

⁵⁵ O.a. Fouad Belkacem.

⁵⁶ Hier speelt de invloed van *peer pressure* zoals beschreven in *supra*: 2.2.1. Verklarende factoren – A. Omgevingsfactoren.

⁵⁷ Waarschijnlijk waren er problemen omtrent de open dialoog, zoals beschreven in *supra*: 3.1.1. Het Mechelenmodel.

⁵⁸ En andere veiligheidsdiensten.

“Er is een Syrische jongen met een baard en een grote mond, die het veel heeft over Syrië. Op zich is daar niets mis mee. Maar plots ontdekt die jongen dat hij veel aandacht krijgt door bepaald gedrag te stellen. Hoe komt dat? Vanaf het moment dat die jongen buiten rondloopt, wordt hij tegengehouden door de politie die vraagt: ‘we moeten ons toch geen zorgen maken om je baard?’ (...) Plots wordt het interessant voor hem. Die jongen is iemand die op zoek is naar zichzelf. Die nog niet zo lang geleden in alles het positieve zag en steeds mooie verhalen vertelde. Dat is nu plots iemand die begrepen heeft dat je angst kunt zaaien met een stomme baard. En zo is die jongen op een korte tijd veranderd. Niet van een moslim naar een extreme moslim. Maar wel van een persoon die op zoek is naar aandacht, naar iemand die aandacht gevonden heeft in het laten staan van een baard. (...) Het zijn net die dingen waar extremisten van profiteren. Ze proberen dergelijke jongeren aan te trekken, terwijl dat die jongen daar eigenlijk helemaal niet toe aangetrokken is.”

(Brent Callens, Habbekrats Wetteren)

Dries Boeye benadrukt dat er een onderscheidt moet gemaakt worden tussen vluchtelingen en geradicaliseerde jongeren. Deze hebben beide een andere aanpak nodig, aangezien vluchtelingen op zoek zijn naar een betere en veiligere plek om te wonen. Kortom ze zijn op zoek naar een warme samenleving. Dit terwijl geradicaliseerde jongeren vaak al een hele tijd in België vertoeven. Er is dan een probleem⁶⁰, dat ervoor zorgt dat deze jongeren toch van mening zijn dat onze samenleving niet zo warm is als wij vaak denken⁶¹. Habbekrats probeert hier het verschil te zijn door te vertrekken vanuit een warm huis en dit open te trekken naar een warme buurt, ook voor de vluchtelingen.

“Hier in Sint-Andries zijn er vier of vijf jongeren vertrokken naar Syrië. (...) Als Habbekrats Antwerpen hier vijf jaar eerder was geweest dan was dit misschien niet gebeurd. Helaas waren we voor die jongeren misschien te laat.”

(Dries Boeye, Habbekrats Antwerpen)

Als hij spreekt over een warme buurt, bedoelt hij ook een diverse buurt. Dit wil zeggen dat er steeds een goede mix van nationaliteiten moet zijn. Er zijn buurten met enorme concentraties van andere,

⁵⁹ Deze imagostrijd speelt zich af tussen maatschappelijk kwetsbare jongeren die op zoek zijn naar zichzelf. Zij zoeken iets om zich mee te identificeren – *Supra*: 2.2.1. Verklarende factoren – B. Individueel-psychologische factoren.

⁶⁰ *Supra*: 2.1. Radicalisering meer dan een containerbegrip – definiëring.

⁶¹ *Supra*: 2.2.1. Verklarende factoren – B. Individueel-psychologische factoren: het lid zijn van minderheidsgroepen en relatieve deprivatie + *supra*: 4.1. Doelen en doelgroep – maatschappelijke kwetsbaarheid zorgen voor een verstoorde relatie met de brede samenleving.

niet-Belgische, gemeenschappen⁶². Dit is geen goede ontwikkeling, aangezien dit een gevoel van uitsluiting creëert, wat dan weer kan resulteren in radicalisering.

De juiste reactie op het radicaliseringsvraagstuk bestaat volgens Brent niet, of toch niet op dit moment. Zo gaat dit niet meteen opgelost zijn met een paar maatregelen of een paar Habbekratsen. Wel stelt hij dat er een diepe wonde is in onze brede samenleving. Zo zijn het vooral de ‘losers van de omgeving’ die zichzelf verliezen in de netten van radicalisering en overgaan tot beestachtig gedrag. Hoewel Habbekrats niet dé oplossing gaat zijn voor het radicaliseringsvraagstuk, zijn ze zeker een deel van de oplossing. Zo kunnen zij een alternatief bieden door jongeren te bevestigen op positieve aspecten⁶³, zodat ze niet hun trots in radicalisering en terrorisme moeten zoeken. Dries Boeye voegt hier aan toe dat het belangrijk is dat jongeren, met zeer diverse achtergronden, elkaar elke dag opnieuw ontmoeten. Ze moeten doorhebben dat de onrechtmatige behandeling, die ze ervaren, niet meteen terug te dringen is tot culturele verschillen⁶⁴. Dit laatste is zeer succesvol binnen Habbekrats en creëert een basis van wederzijdse aanvaarding en solidariteit. Tot slot stelt Dries dat het belangrijk is ook aandacht te hebben voor de ouders van allochtone jongeren. Zij moeten meer begeleid en opgenomen worden in onze samenleving. Ook het onderwijs is een belangrijke schakel, dat jongeren kan socialiseren tot het juiste pad⁶⁵. Het is een goed uitgebouwde samenwerking tussen verschillende maatschappelijke instellingen⁶⁶, dat ervoor kan zorgen dat er ingegrepen wordt voor er nog maar sprake is van radicalisering.

⁶² *Supra*: 2.2.1. Verklarende factoren – A. Omgevingsfactoren – *De lokale setting*.

⁶³ Dit is inwerken op het microniveau zoals beschreven in *Supra*: 2.2.1. Verklarende factoren – B. Individueel-psychologische factoren.

⁶⁴ *Supra*: 3.1.1. Het Mechelenmodel – Ook jeugdwerkers benadrukken dat de band tussen jongeren en de samenleving versterkt moet worden.

⁶⁵ Het is dus belangrijk dat alle klassieke structuren kunnen bijdragen aan de preventie van radicalisering – *supra*: 3.1. *Preventative counter-radicalisation*. Dit kan enkel gerealiseerd worden als de banden met deze structuren opnieuw positief van aard zijn – *supra*: 4.1. Doelen en doelgroepen: maatschappelijke kwetsbaarheid.

⁶⁶ Deze goede open en constructieve dialoog werd reeds aangehaald in *supra*: 3.1.1. Het Mechelenmodel.

5. Conclusie en discussie

Het radicaliseringsvraagstuk is een realiteit binnen alle lagen van onze huidige westerse samenleving. Onze samenleving zal een kritische denkoefening moeten uitvoeren om een adequaat antwoord te formuleren op dit hedendaags vraagstuk. Deze bachelorproef geeft daartoe een eerste aanzet⁶⁷ en wil nagaan of jeugdwelzijnsorganisaties, zoals Habbekrats⁶⁸, een rol kunnen spelen in de preventie van radicalisering. Om een goed inzicht te verwerven werd er achtereenvolgens ingegaan op radicalisering, *preventative counter-radicalisation* en jeugdwelzijnsorganisaties.

Radicalisering is een uitermate complex fenomeen. Het omvatten in woorden is moeilijk, wat ervoor gezorgd heeft dat het zowel in de publieke opinie, als in de politieke wereld omschreven wordt als een containerbegrip (Coolsaet, 2015). Toch was het in het licht van deze paper belangrijk dit fenomeen af te bakenen. Er werd een continuüm gecreëerd gaande van een zeer brede tot een eerder beperkte invulling van radicalisering. Uiteindelijk werd er gekozen om te vertrekken vanuit de definitie van Gielen (Gielen, 2008). Zij koos voor een eerder strikte afbakening, met oog voor het graduele en complexe proces van radicalisering. Vooral dit laatste element was doorslaggevend.

In een tweede onderdeel werd er ingegaan op de voedingsbodem van radicalisering. Het is belangrijk te vermelden dat het hier niet ging over een limitatieve lijst van mogelijkheden. Zo zijn er ontelbaar veel omgevings- en individueel-psychologische kenmerken, die een rol kunnen spelen in het radicaliseringsvraagstuk. Bovendien staan al deze factoren in wisselwerking met elkaar, wat elk radicaliseringsproces uniek maakt (Hafez & Mullins, 2015). Ondanks deze uiteenzetting van factoren bleef het proces vrij abstract. Om meer duidelijkheid te scheppen omtrent het graduele proces⁶⁹ van radicalisering, werd er ingegaan op het *dynamisch model van radicalisering* (Noppe et al., 2010). Zo werd dit proces voorgesteld aan de hand van een piramide, waarbij drie stadia elkaar opvolgen. In eerste instantie gaat het over *radicalisme*, gevolgd door *extremisme* en in zeldzame gevallen is de uitkomst *terrorisme*. Het is niet zo dat elke persoon alle stadia doorloopt. Bovendien zal slechts een kleine minderheid overgaan tot het effectief plegen van terroristische aanslagen. Een tijdige tussenkomst is hierbij noodzakelijk. Dit kan voornamelijk in de eerste en beperkt in de tweede fase. Het is belangrijk om in te zetten op een combinatie van zowel preventieve als repressieve maatregelen.

In het tweede hoofdstuk werd er gefocust op de preventie van radicalisering. Aangezien een uiteenzetting van alle mogelijke preventiestrategieën te verregaand is, werd er gekozen om specifiek aandacht te besteden aan *preventative counter-radicalisation*. Dit is een strategie dat ervoor wil zorgen

⁶⁷ Het is zeker niet de bedoeling een saturatiepunt te bereiken – *supra*: 1.2. De methodologie.

⁶⁸ Specifiek voorbeeld van jeugdwelzijnsorganisaties + stageplaats.

⁶⁹ Zoals in de definitie van Gielen.

dat niet-geradicaliseerde (jong)volwassenen niet bezwijken aan de lokroep van radicalisering. In dat opzicht willen zij voornamelijk de banden tussen het individu en de samenleving versterken (United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force, 2008). Daarnaast benadrukken zij dat de strafrechtelijke definitie eindig is en dat een repressieve aanpak van radicalisering in sommige gevallen contraproductief is. Het is belangrijk jongeren en volwassenen te socialiseren via de klassieke structuren in onze samenleving. *Het Mechelenmodel* is een schoolvoorbeeld van de uitwerking van *preventative counter-radicalisation-strategieën* in de praktijk. Ook dit model benadrukt het belang van goed werkende klassieke structuren, een open dialoog en de aanwezigheid van jeugdwerkers als bruggenwachters⁷⁰.

Tot slot werden jeugdwelzijnsorganisaties⁷¹ doorgelicht. Zo werd het duidelijk dat zij zich op de dunne lijn tussen 0de- en 1ste-lijn bevinden. Globaal kan er toch gesteld worden dat zij zeer laagdrempelige organisaties zijn, zonder selectiecriteria (Bouverne-De Bie, 2012). Dit laatste is uitermate belangrijk naar de doelgroep toe. Zo werken zij actief met maatschappelijk kwetsbare jongeren. Dit zijn jongeren die in hun contacten met maatschappelijke instellingen te vaak geconfronteerd worden met de negatieve zijde en te weinig met het positieve aanbod van dergelijke instellingen (Vettenburg et al., 1984). Ook jeugdwelzijnsorganisaties zijn maatschappelijke instellingen. Belangrijk hier is dat zij zich niet kwetsend opstellen en aan de slag gaan met die jongeren die nergens anders aansluiting vinden. Zij kunnen deze kwetsbare jongeren het best bereiken door *outreaching te werken*. Dit wil zeggen dat deze organisaties zelf actief de stap zetten naar de jongeren toe⁷² (Beelen et al., 2014). Uit de gesprekken met twee vaste medewerkers van het Habbekratssteam kon afgeleid worden dat de sleutel op het radicaliseringsvraagstuk momenteel nog niet bestaat. Wel zijn er tal van goede (preventieve) initiatieven⁷³, die een rol kunnen spelen in dit verhaal. Concluderend kan gesteld worden dat er in de preventie van radicalisering aandacht moet zijn voor een open en constructieve dialoog tussen verschillende partners. Bovendien moeten er voorzieningen zijn, die inzetten op sociale inclusie. Jeugdwelzijnsorganisaties spelen in dat opzicht een cruciale rol, maar zullen het radicaliseringsvraagstuk op zich niet oplossen. Wel zijn zij een deel van de oplossing, in combinatie met andere klassieke structuren. Met dit in het achterhoofd lijkt het *samen-sterk-idee*⁷⁴ een basisprincipe op weg naar een betere toekomst.

“Dus Habbekrats is niet dé oplossing, maar een onderdeel van de oplossing.”

(Dries Boeye, Habbekrats Antwerpen)

⁷⁰ In dit opzicht moeten zij de band tussen de jongeren en andere klassieke structuren versterken.

⁷¹ Habbekrats is een voorbeeld van een jeugdwelzijnsorganisatie.

⁷² Dit werd sterk benadrukt in supra: 3.1.1. Het Mechelenmodel.

⁷³ Zoals Habbekrats en andere jeugdwelzijnsorganisaties, maar ook de klassieke structuren (o.a. school, werk).

⁷⁴ *Supra*: 1.1. Van inleiding tot probleemstelling.

6. Bibliografie

- Adler, P. A., & Adler, P. (1998). *Peer power : preadolescent culture and identity*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Beelen, S., De Maeyer, J., Dewaele, C., Grymonprez, H., & Mathijssen, C. (2014). Wat is outreachend werken? In S. Beelen, J. De Maeyer, C. Dewaele, H. Grymonprez, & C. Mathijssen (Eds.), *Reach out! Praktijkboek voor outreachend werken* (pp. 96-113). Leuven: Lannoo Campus.
- Bjørøgo, T. (2005). *Root causes of terrorism : myths, reality, and ways forward*. London: Routledge.
- Bjørøgo, T. (2013). *Strategies for preventing terrorism*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bouverne-De Bie, M. (2012). Van probleemdefinitie naar sociaalagogisch werkveld (H3). In M. Bouverne-De Bie (Ed.), *Sociale Agogiek* (pp. 119-132). Gent: Academia Press.
- Buelens, E. (2014). Maatschappelijke kwetsbare jongeren actief als vrijwilligers in Brusselse voetbalclubs: onderzoek naar de meerwaarde van vrijwilligerswerk in de sport. *Jeugdbeleid*, 8(3), 51-56.
- Buijs, F. J., Demant, F., & Hamdy, A. (2006). *Strijders van eigen bodem : radicale en democratische moslims in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Callens, S., Fornaciari, D., Martens, L., Van Der Mauten, F., & Van der Elst, C. (2011). *Gezondheidszorg in een notendop: praktische gids gezondheidszorg*. Brugge: Die Keure.
- Coolsaet, R. (2015). Wat drijft de Syriëstrijder? *Samenleving En Politiek*, 22, 4-13.
- Coolsaet, R., & Van de Voorde, T. (2011). *Jihadi terrorism and the radicalisation challenge : European and American experiences*. Surrey: Ashgate.
- Coppens, E., Van Audenhove, C., & Vanclooster, S. (2013). *Meer dan een habbekrats: onderzoek naar de sleutelementen in de werking van 7 jeugdwelzijnshuizen voor jongeren*.
- de Goede, M., & Simon, S. (2013). Governing future radicals in Europe. *Antipode*, 45(2), 315-335. doi:10.1111/j.1467-8330.2012.01039.x
- De Maeyer, J., Dewaele, C., & Beelen, S. (2012). Outreachend werken: praktijkkader in ontwikkeling. *POW ALERT*, 38(5), 31-39.
- Decorte, T., & Zaitch, D. (2010). *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*. Leuven: Acco.
- Desnerck, G., Vanderstraeten, A., & Verbruggen, A. (2008). *Sociologische verbeelding: visie en vizier*. Gent: Academia Press.
- Doosje, B., Loseman, A., & van den Bos, K. (2013). Determinants of radicalization of Islamic youth in the Netherlands: personal uncertainty, perceived injustice, and perceived group threat. *Journal of Social Issues*, 69(3), 586-604. doi:10.1111/josi.12030

- European Institute of Peace. (2016). How to prevent violent extremism and radicalisation? 13/05/2016. Retrieved from <http://www.eip.org/en/news-events/how-prevent-violent-extremism-and-radicalisation>
- Europese commissie. (2005). *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad betreffende rekrutering voor terrorisme: aanpakken van de factoren die bijdragen tot gewelddadige radicalisering*. Retrieved from Brussel: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005DC0313&from=NL>
- Feddes, A. R., Mann, L., & Doosje, B. (2015). Increasing self-esteem and empathy to prevent violent radicalization: a longitudinal quantitative evaluation of a resilience training focused on adolescents with a dual identity. *Journal of Applied Social Psychology, 45*(7), 400-411. doi:10.1111/jasp.12307
- Gielen, A. (2008). *Radicalisering en identiteit : radicale rechtse en moslimjongeren vergeleken*. Amsterdam: Aksant.
- Given, W. B. (1949). *Bottom-up management : people working together*. New York: Harper.
- Habbekrats. (2016). Dringende hulp: de Habbekrats hulpknop is er voor jou. 12-05-2016. Retrieved from <http://www.habbekrats.be/dringendehulp.php>
- Hafez, M., & Mullins, C. (2015). The radicalization puzzle: a theoretical synthesis of empirical approaches to homegrown extremism. *Studies in Conflict & Terrorism, 38*(11), 958-975. doi:10.1080/1057610x.2015.1051375
- Horgan, J. (2005). *The psychology of terrorism*. London: Routledge.
- Jou, W. (2016). Ideological radicalism and democratic experience in new democracies. *Democratization, 23*(4), 592-612. doi:10.1080/13510347.2014.993386
- Kerchove, G. (2010). *Ten years after 9/11: evaluating a decade of intensified counter-terrorism*. Den Haag: The International Centre for Counter-terrorism.
- King, M., & Taylor, D. M. (2011). The radicalization of homegrown Jihadists: a review of theoretical models and social psychological evidence. *Terrorism and Political Violence, 23*(4), 602-622.
- Maliepaard, M., Lubbers, M., & Gijsberts, M. (2010). Generational differences in ethnic and religious attachment and their interrelation: a study among Muslim minorities in the Netherlands. *Ethnic and Racial Studies, 33*, 451-472.
- McCauley, C. R., & Moskaleiko, S. (2011). *Friction: how radicalization happens to them and us*. Oxford: Oxford University Press.
- Naber, P. (2004). *Vriendschap en sociale cohesie: de rol van leeftijdsgenoten in de opvoeding van de jeugd*. Den Haag: Hogeschool INHOLLAND.
- Noppe, J. (2011a). Dynamisch model van radicalisering.
- Noppe, J. (2011b). Preventie van radicalisering in België. *Handboek Politiediensten* (Vol. 100, pp. 1-30). Mechelen: Kluwer.

- Noppe, J., Ponsaers, P., Verhage, A., & Easton, M. (2010). Preventie van radicalisering in België. *Governance of Security Research Report Series* (Vol. 3). Antwerpen; Apeldoorn: Maklu.
- Noppe, J., & Verhage, A. (2011). Radicalisering en de rol van de lokale setting. *Cahiers politiestudies*, *1*(18), 119-134.
- Pauwels, L. (2014). *Oorzakelijke mechanismen en verklaringsmodellen voor regelovertredend gedrag*. Gent: Academia Press.
- Ponsaers, P., De Ruyver, B., Easton, M., Verhage, A., Noppe, J., Hellinckx, J., & Vandeveld, M. (2010). *Onderzoeksrapport polarisering en radicalisering: een integrale preventieve aanpak*. Retrieved from: <http://hdl.handle.net/1854/LU-3175163>
- Schils, N., & Pauwels, L. (2014). Explaining violent extremism for subgroups by gender and immigrant background, using SAT as a framework. *Journal of strategic security*, *7*(3), 27-47.
- Schmid, A. P. (2013). *Radicalization, de-radicalization, counter-radicalization: a conceptual discussion and literature review ICCC research paper*. The Hague: International Centre for Counter Terrorism.
- Slot, W., & van Aken, M. (2013). *Psychologie van de adolescentie: basisboek*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Stephan, W. G., & Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. In S. Oskamp (Ed.), *Reducing prejudice and discrimination* (pp. 23-45). Mahwah, N.J.: Psychology Press.
- Sutherland, E., Cressey, D., & Luckenbill, D. (1992). *Principles of criminology*. New York: General Hall.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). *The social identity theory of inter-group behavior*. Chicago: Nelson-Hall.
- United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force. (2008). *First report of the working group on radicalisation and extremism that lead to terrorism: inventory of state programmes*. Retrieved from New York:
file:///Users/astridloots/Downloads/CTITFReportWGRadicalizationandExtremism-InventoryofStateProgrammes.pdf
- van Bergen, D. D., Feddes, A. F., Doosje, B., & Pels, T. V. M. (2015). Collective identity factors and the attitude toward violence in defense of ethnicity or religion among Muslim youth of Turkish and Moroccan Descent. *International Journal of Intercultural Relations*, *47*, 89-100. doi:10.1016/j.ijintrel.2015.03.026
- Van Ceulebroeck, N., Crivit, R., & Neiryck, B. (2013). Maatschappelijke kwetsbaarheid voor dummies. Retrieved from
file:///Users/astridloots/Downloads/2013maatschappelijkekwetsbaarheidvoordummiesdropzon ejuni.pdf
- van de Rakt, M., Weerman, F., & Need, A. (2005). Delinquent gedrag van jongens en meisjes: het (anti)sociale kapitaal van vriendschapsrelaties. *Mens & Maatschappij*, *80*(4).

- van den Bos, K., Loseman, A., & Doosje, B. (2009). *Waarom jongeren radicaliseren en sympathie krijgen voor terrorisme: onrechtvaardigheid, onzekerheid en bedreigde groepen*. Retrieved from Utrecht: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum:
file:///Users/astridloots/Downloads/volledige-tekst_tcm44-211243.pdf
- van den Bos, K., Loseman, A., & doosje, B. (2012). Radicalisering onder jongeren. *Groepen*, 7(1), 5-19.
- Veldhuis, T., & Bakker, E. (2007). Causale factoren van radicalisering en hun onderlinge samenhang. *Vrede en veiligheid*, 4.
- Vettenburg, N., Walgrave, L., & Van Kerckvoorde, J. (1984). *Jeugdwerkloosheid, delinquentie en maatschappelijke kwetsbaarheid : een theoretisch en empirisch onderzoek naar de veronderstelde band tussen werkloosheid en delinquentie bij 17-19 jarigen*. Antwerpen: Kluwer.
- von Hippel, K. (2008). A counterradicalization strategy for a new US administration. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 618, 182-196.
doi:10.1177/0002716208316727
- Wikström, P. O. H. (2010). Situational Action Theory In F. Cullen & P. Wilcox (Eds.), *Encyclopedia Of Criminological Theory*. London: SAGE Publications.

7. Bijlagen

Bijlage I: Checklist bij kwalitatieve interviews